

L'ètica de la compassió, entre Victòria Camps i Joan-Carles Mèlich

www.nuvol.com/noticies/letica-de-la-compassio-entre-victoria-camps-i-joan-carles-melich/

[Santiago Díaz de Quijano](#). Diàlegs de Pedralbes.

/ 18.02.2015

El passat dijous 22 de gener vàrem encetar la tercera sèrie dels «Diàlegs de Pedralbes» corresponent a aquest any 2015. Nit clara i freda; magnífic entorn, el del Monestir. Francesc Torralba ens donava la benvinguda, agraiïa la nostra presència i expressava el goig d'abordar un tema que feia temps desitjaven tractar els organitzadors dels debats: *¿En què pensem, de què parlem, quan parlem d'ètica de la compassió?* En un món on els mitjans ens enfronten cada dia amb tant de patiment i dolor i on hem après a passar de llarg i a protegir la nostra sensibilitat amb la indiferència, el tema proposat esdevenia un desafiament i una necessitat.

Victòria Camps, Joan-Carles Mèlich i Francesc Torralba

Vam gaudir, per fer aquesta tasca, de la presència de dos ponents coneguts i de prestigi que van fer realment interessant la nostra vetllada. Victòria Camps, catedràtica emèrita d'ètica de la UAB, autora —entre moltes altres obres— d'*El gobierno de las*

emociones (Herder), on parla de l'emoció de la compassió, i Joan Carles Mélich, professor titular de filosofia —també de la UAB—, qui precisament ha escrit un llibre titulat *Ética de la compasión* (Herder), i qui, recentment, ha publicat a Fragmenta un nou llibre —*La lectura com a pregària* (Fragmenta)—, on recull sentències, aforismes i màximes del seu pensament, que ens conviden i obliguen a pensar.

Torrallba iniciava el plantejament de la qüestió afirmant la necessitat de recuperar la idea de compassió, lliure d'aquelles connotacions negatives que sovint l'acompanyen: paternalisme, beneficència, superioritat de qui es compadeix, etc. Atenent a l'arrel de la paraula —*cum patior*—, subratllava el seu significat com a capacitat de patir amb els altres, d'unir-se al patiment de l'altre. També va voler recordar que, si bé la compassió ha estat un element de les tradicions religioses, no pertany exclusivament a aquestes tradicions, i va citar Schopenhauer, que la posa a l'epicentre de la seva concepció de l'ètica. També va plantejar la relació entre ètica i justícia, tot afirmant que no hi ha ètica possible sense justícia, i posant sobre la taula la pregunta: ¿hem de ser justos o hem de ser compassius? ¿O, tal volta, justos i compassius?

Victòria Camps va iniciar el seu discurs referint-se a la compassió com al sentiment moral més important —sentiment més que virtut—, però un sentiment sospitós si el comparem amb la justícia. La gent vol que hi hagi justícia, no només que tinguem sentiments de compassió. Tanmateix, afirmava, si la nostra visió i comprensió del bé i del mal no va acompanyada de sentiment, no actua en nosaltres amb força per fer el bé. Va escollir tres filòsofs el pensament dels quals li servia per explicitar la seva reflexió sobre la compassió: Aristòtil, Espinoza i Hume. Aristòtil parla del dolor que sentim per un mal que pateix una altra persona (mal que no ha merescut), i que pot sobrevenir-nos a nosaltres mateixos o als nostres afins. Espinoza la defineix com l'«afecte trist» per un mal que ha esdevingut a una persona que s'assembla a nosaltres, tot i que —defensa ell— no hauríem de tenir compassió de ningú, sinó esforçar-nos per fer el bé i estar alegres, perquè, a la fi, tot s'esdevé per necessitat de la naturalesa. I Hume (que considera la compassió com essència i base de la naturalesa humana) la defineix com el «sentiment de simpatia» que ens uneix als humans i ens fa sentir amb l'altre alegria o dolor quan aquest altre està content o pateix.

Seguint Hume va recollir la pregunta que havia plantejat Torralba sobre la relació compassió-justícia. Segons Hume, el sentiment de compassió tots el tenim, però no l'administrem bé. Només el referim als nostres amics i afins més propers. Per això cal que l'Estat, la societat, ens imposi la justícia per tal que la nostra compassió arribi més lluny, arribi a tothom. Llavors es preguntava la doctora Camps: «¿És la compassió un sentiment superflu? ¿N'hi ha prou amb fomentar la justícia?» Al seu parer, la compassió és incentiu i complement de la justícia. Com diuen els neurocientífics, «l'empatia forma ja part del nostre cervell evolutiu». Si no fóssim compassius, no se'ns hauria ocorregut mai ser justos. L'empatia ens ha dut a crear institucions que volen fer justícia. Però les

institucions són deficientes, necessiten ciutadans compassius que complementin el que les institucions no fan. Per això va acabar amb una cita d'Elias Canetti: «Hay que elegir entre la justicia y el amor. Yo no puedo. Elijo las dos cosas.»

Joan-Carles Mèlich ens va fer somriure, tot just començar, expressant-nos la paradoxa segons la qual ell es referiria al pensament de diferents autors (no inventava res, tot i que ja li agradaria haver estat ell la font d'aquells pensaments), però, al mateix temps, parlaria en primera persona, conscient que de vegades manipulava el pensament dels autors sense pretensió de ser fidel a allò que aquests havien dit. Va iniciar el seu discurs afirmant que no es pot entendre què és l'ètica de la compassió si no canviem l'herència antropològica que hem rebut. Darrere d'una ètica sempre hi ha una antropologia, una concepció sobre la condició de l'ésser humà i sobre la seva naturalesa. Hem heretat una antropologia que ell anomena «metafísica», i que, tot i ser anterior a Plató, podríem dir que té l'ombra d'aquest pensador. És una antropologia dualista on l'ésser humà és la suma de cos i ànima, d'una espurna divina (l'ànima) i d'una part mortal i dolenta (el cos). Aquesta antropologia té conseqüències ètiques i pedagògiques enormes. El cos és l'origen de les «baixes passions» que han de ser controlades per la raó. Mai es diu que la raó hagi de ser controlada per les passions. A la raó, però —deia Mèlich—, ¿qui la controla? Després de deu anys de lectura sobre «filosofia després de l'Holocaust», conclou que el que va passar no va ser producte de la rauxa, sinó de la «racionalitat» del mal.

Un altre principi d'aquesta antropologia heretada és el principi d'autonomia de Kant, segons el qual el fonament dels imperatius morals rau en la pròpia voluntat de l'individu. Mèlich, inspirant-se en Schopenhauer i en la seva crítica a l'ètica de Kant, va expressar la necessitat de desconstruir l'antropologia metafísica rebuda i construir una altra ètica fonamentada en una antropologia que anomena «de la finitud».

L'ésser humà és un ésser finit, no solament per la seva condició mortal, sinó per la seva fragilitat, dependència i vulnerabilitat. És fràgil, contingent i vulnerable. I aquesta necessitat no és simplement pròpia del nadó, de forma que pugui ser superada al llarg de la vida. És una necessitat que ens acompanya permanentment. Necessitem sempre ser acompanyats, acariciats i acollits. Som éssers necessitats d'hospitalitat. Una ètica de la compassió és una ètica de l'hospitalitat.

Per tal de construir aquesta ètica és necessari distingir entre *ètica*, *moral* i *política*. Deixant de banda la política, va centrar-se en la diferència entre ètica i moral. Va definir la moral —tot seguint Foucault— com el conjunt de normes, valors, principis i hàbits propis d'una cultura concreta i en un moment determinat de la seva història. Família, escola, Esglésies, mass media, etc., eduquen, transmeten i imposen la moral. Ens diuen què hem de fer i qui som. «Em diuen si sóc pare, mare, fill, deixeble, mestre, humà, insecte, etc. I em diuen també com haig d'actuar en funció d'allò que soc». Si hi

ha cultura, hi ha moral.

L'ètica és diferent. Té a veure amb això, però no és això. No es pot definir. No hi ha «teoria ètica». Hi ha «narracions sobre l'ètica». Al parer del doctor Mélich, per entendre l'ètica hem d'abandonar la teoria i bona part de la filosofia. Proposa anar al món de la literatura, de l'art, de la música i del cinema. Va citar obres de Tolstoi, de Goya, de Malher i de Bergman. Finalment, va citar textos bíblics, i es va centrar en la narració del samarità, per tots coneguda. Els tres individus que passen a prop de l'home apallissat tenen moral. Però només un té ètica. Només un té cura d'ell. I el que és més important: la resposta ètica la dóna en contra de la seva moral, en contra de les normes, valors, hàbits, etc., imposats per la seva societat. Si el samarità s'hagués comportat moralment, mai no hagués ajudat l'home apallissat. Per això, Mélich va acabar el seu discurs citant un poema de Celan: «Només si sóc desertor sóc fidel. Jo sóc tu quan jo sóc jo».

El diàleg va ser viu, suggerent i intens. Segurament molts es van quedar amb ganes d'intervenir. Abans d'acabar la sessió, i volent resumir el seu concepte d'ètica de la compassió, d'ètica de l'hospitalitat —coherent amb el que havia afirmat que no hi ha «teoria», sinó «narracions sobre l'ètica»—, el professor Mèlich va llegir un text de Semprún en què aquest autor narra la seva experiència en el camp de concentració de Buchenwald, acompanyant, en el moment de la mort, el que havia estat el seu professor de filosofia, Maurice Halbwachs, destruït per la malaltia i la inanició: «Nuestro ser estaba definido por eso: estar junto al otro en la muerte que avanzaba».

Etiquetes:

[diàlegs de Pedralbes](#)